

บทที่ 1

บทนำ

1.1 หลักการและเหตุผล

การพัฒนาเศรษฐกิจเป็นกระบวนการที่มีความจำเป็นและมีความสำคัญมากกับทุก ๆ ประเทศในโลกไม่ว่าประเทศนั้นจะมีระดับของการพัฒนาอยู่ในระดับใดก็ตาม สำหรับประเทศไทยจำเป็นต้องปรับสภาพของเศรษฐกิจและสังคมเพื่อยกระดับมาตรฐานการครองชีพให้กับประชาชนมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ดังนั้นประเทศชาติจะพัฒนาได้ต้องมาจากหลายปัจจัยทั้งในระดับมหภาคและจุลภาค โดยเฉพาะในระดับจุลภาคต้องเริ่มจากเศรษฐกิจระดับฐานราก หรือเศรษฐกิจระดับท้องถิ่น เพื่อเป็นรากฐานสำคัญในการพัฒนาสู่ระดับมหภาค แต่ปัญหาสำคัญที่พบได้จากแนวทางการพัฒนาประเทศตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติในอดีตที่ผ่านมาคือ การนำทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์และความได้เปรียบด้านแรงงานราคาถูกของประเทศมาใช้สนับสนุนการพัฒนาและขยายฐานการผลิต เริ่มจากการกระจายการผลิตภาคเกษตรสู่พืชหลัก การพัฒนาอุตสาหกรรมทดแทนการนำเข้า นำไปสู่การผลิตเพื่อการส่งออกและอุตสาหกรรมที่ใช้ทุนและเทคโนโลยีสูงขึ้น ทำให้ระบบเศรษฐกิจมีการขยายตัวในอัตราที่สูง แต่การเติบโตดังกล่าวนอกจากจะต้องแลกด้วยการใช้ทรัพยากรที่ไม่มีประสิทธิภาพแล้ว ยังต้องพึ่งพาเทคโนโลยีทุนและตลาดจากต่างประเทศด้วย หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือ เศรษฐกิจดี แต่สังคมมีปัญหา ซึ่งสะท้อนเห็นได้ชัดเจนเมื่อเกิดวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจ ซึ่งส่งผลกระทบต่อคนยากจนมากที่สุดที่ต้องตกอยู่ในฐานะความยากจนต่อไป จากตารางที่ 1.1 จะเห็นได้ว่า ถึงแม้ว่าไทยจะมีการใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมอย่างต่อเนื่องมาจนถึงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 10 แล้ว สัดส่วนคนยากจนในประเทศยังคงมีอยู่จากร้อยละ 17.46 ในปี พ.ศ.2541 เป็นร้อยละ 8.48

ตารางที่ 1.1 สัดส่วนคนจน และจำนวนคนจนในประเทศไทย ปี พ.ศ.2541-2550

	2541	2543	2545	2547	2549	2550
ประชากรทั่วประเทศ (ล้านคน)	58.7	59.9	61.2	62.9	63.4	63.9
เส้นความยากจน (บาท/คน/เดือน)	1,130	1,135	1,190	1,242	1,386	1,443
จำนวนคนจน (ล้านคน)	10.2	12.6	9.1	7.0	6.1	5.4
สัดส่วนคนจน (ร้อยละ)	17.46	20.98	14.93	11.16	9.55	8.48

ที่มา : สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

แต่เมื่อดูจากตารางที่ 1.2 แล้วจะพบว่า ถึงแม้ว่าสัดส่วนคนจนในปี พ.ศ.2541-2550 มีสัดส่วนที่ลดลงเรื่อย ๆ เมื่อพิจารณาเกี่ยวกับการกระจายรายได้พบว่า ไทยยังมีความเหลื่อมล้ำทางด้านรายได้ และเมื่อพิจารณาค่าสัมประสิทธิ์ความไม่เสมอภาคของรายได้ทั้งในระดับประเทศ ในเขตเมืองและชนบทของประเทศไทย จะพบว่า ค่าสัมประสิทธิ์ความไม่เสมอภาค ของรายได้ของประเทศไทย มีการเปลี่ยนแปลงน้อยมาก อีกทั้งยังไม่มีทิศทางที่ชัดเจนว่าจะเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางใด ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า ถึงแม้สัดส่วนคนจนจะลดลงแต่ก็ไม่ได้แสดงให้เห็นถึงการกระจายรายได้ที่เป็นธรรมมากขึ้น

ตารางที่ 1.2 สัมประสิทธิ์ความไม่เสมอภาค (Gini coefficient) ของประเทศไทย ปี พ.ศ.2541-2550

ปี พ.ศ.	2541	2543	2545	2547	2549	2550
ทั่วประเทศ	0.507	0.522	0.507	0.493	0.511	0.497
เขตเมือง	0.465	0.471	0.473	0.461	0.478	0.473
เขตชนบท	0.450	0.468	0.448	0.445	0.479	0.457

ที่มา : สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

ดังนั้นหลังจากวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจเมื่อ ปี พ.ศ. 2540 รัฐบาลจึงได้ปรับกระบวนการพัฒนาใหม่ โดยเน้นคนเป็นศูนย์กลางและเน้นการพัฒนาที่ยั่งยืน จนมาถึงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (พ.ศ.2550-2554) ได้กำหนดยุทธศาสตร์การสร้างเสริมเข้มแข็งของชุมชนและสังคมให้เป็นรากฐานที่มั่นคงของประเทศ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2550) อันได้แก่

1. การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน
2. การสร้างความมั่นคงของเศรษฐกิจชุมชน
3. การเสริมสร้างศักยภาพของชุมชน ในการอยู่ร่วมกันกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสันติและเกื้อกูล

อีกทั้งยังมียุทธศาสตร์การปรับปรุงโครงสร้างเศรษฐกิจให้สมดุลและยั่งยืน โดยกำหนดยุทธศาสตร์ดังนี้คือ การปรับโครงสร้างการผลิตเพื่อเพิ่มผลิตภาพและคุณค่าของสินค้าและบริการ บนฐานความรู้และความเป็นไทย การสร้างภูมิคุ้มกันของระบบเศรษฐกิจและการสนับสนุนให้เกิดการแข่งขันที่เป็นธรรมและการกระจายผลประโยชน์การพัฒนาอย่างเป็นธรรม ดังนั้นรัฐบาลจึงได้พยายามขยายภาคธุรกิจสู่ชุมชนระดับฐานรากมากขึ้น เช่นมีการจัดตั้งสำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม เพื่อส่งเสริมธุรกิจที่เป็นขนาดกลางและขนาดย่อมของประเทศให้พัฒนา หรือว่ามีการจัดตั้งสำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน เพื่อเป็นการพัฒนาและส่งเสริมชุมชนให้มีเศรษฐกิจที่ดีขึ้น และสามารถพึ่งพาตนเองได้เป็นต้น

สำหรับปัจจุบันแล้ว ท่ามกลางการแข่งขันทางธุรกิจในระบบทุนนิยม ทำให้มีการใช้ทรัพยากรอย่างไม่จำกัดเพื่อให้ธุรกิจของตนเองอยู่รอดและเป็นผู้ชนะในการแข่งขัน โดยในขณะที่ผู้เป็นเจ้าของการผลิตหรือคนงานที่อยู่ในแหล่งผลิตนั้นถูกผลกระทบกระเทือนจากการแข่งขันนั้น อันได้แก่การถูกกีดกันและแย่งชิงทรัพยากรไป เพื่อผลประโยชน์ขององค์กรธุรกิจในระบบทุนนิยม เพื่อการเติบโตและอยู่รอดของธุรกิจ ทรัพยากรทุกอย่างถูกแปรให้เป็นสินค้า ภูมิปัญญาที่เคยสั่งสมมาถูกแปลงให้เป็นทุน ดังจะเห็นได้จาก นโยบายของรัฐได้มอบนโยบาย “แปลงสินทรัพย์เป็นทุน” เพื่อตอบสนองต่อการผลิตและระบบทุนนิยม แต่สุดท้ายแล้วทรัพยากรเหล่านั้นล้วนถูกภาคเอกชนนำมาใช้หาประโยชน์และแสดงความเป็นเจ้าของ ทำให้ชาวบ้านที่จนอยู่แล้วยิ่งยากจนยิ่งขึ้น เพราะถูกแย่งชิงและกีดกันจากทรัพยากรอันเป็นฐานชีวิตของพวกเขา จึงทำให้เกิดการตื่นตัวในเรื่องของการดำเนินธุรกิจอย่างมีจรรยาบรรณและรับผิดชอบต่อสังคมและชุมชน โดยรอบที่กิจการไปตั้งดำเนินการ โดยจากการประชุมระดับโลกครั้งแรก ที่กรุงริโอเดอจาเนโร ในปี พ.ศ. 2535 ได้มีการกล่าวถึงทิศทางใหม่ของการพัฒนา ที่เรียกว่า “การพัฒนาที่ยั่งยืน” ซึ่งเป็นการเรียกร้องให้เกิดการพัฒนาโดยรวมเอาความเอาใจใส่ในด้านสังคมและสิ่งแวดล้อม นอกเหนือจากมุ่งเน้นแต่การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจแต่เพียงด้านเดียว แต่ยังรวมถึงการพัฒนาที่เรียกว่า “ความรับผิดชอบต่อทางสังคมเชิงบรรษัท (Corporate Social Responsibility) :CSR” ได้ทวีความเข้มข้น และจริงจัง เมื่อองค์กรความร่วมมือด้านเศรษฐกิจและการพัฒนา (OECD) ได้บรรจุซีเอสอาร์ : CSR ไว้ในแนวทางปฏิบัติสำหรับวิสาหกิจข้ามชาติในปี 2543 โดยไม่เพียงแต่เสนอให้วิสาหกิจข้ามชาติคำนึงถึงซีเอสอาร์ ในองค์กรเองแล้ว ยังเสนอให้วิสาหกิจเหล่านี้ที่ติดต่อกับค้าขายกับเฉพาะคู่ค้า ที่มีซีเอสอาร์ด้วย

เช่นกัน ด้วยเหตุนี้ ธุรกิจใดที่ไม่มีซีเอสอาร์ เช่น การผลิตที่สร้างปัญหาให้กับสิ่งแวดล้อม การใช้แรงงานเด็กอย่างไม่เป็นธรรม ผลลัพธ์ที่สร้างปัญหาต่อสังคม จะไม่สามารถติดต่อกำขายกับ วิสาหกิจที่มีถิ่นฐานอยู่ในประเทศสมาชิก OECD ดังนั้นนาย โคฟี อนัน อธิบดีเลขาธิการองค์การ สหประชาชาติ จึงได้เรียกร้องให้องค์กรธุรกิจในทุกประเทศแสดงความเป็นพลเมืองที่ดีของโลก เพื่อให้ดำรงไว้ซึ่งสิทธิมนุษยชน มาตรฐานแรงงานและสิ่งแวดล้อม รวมถึงการต่อต้านการคอร์รัปชันด้วย แต่อย่างไรก็ตาม ธุรกิจก็คือธุรกิจ การรักษาผลประโยชน์หรือผลกำไรเป็นสิ่งสำคัญที่สุดในสายตาของผู้ถือหุ้น จึงต้องมีวิธีการที่ให้ธุรกิจอยู่ร่วมกับชุมชนได้ ภายใต้คำว่าธุรกิจด้วยเช่นกัน บรรษัทภิบาล หรือ ความรับผิดชอบต่อสังคมของธุรกิจ (Corporate Social Responsibility) หรือซีเอสอาร์จึงเป็นแนวคิดทางธุรกิจที่กำลังกลายเป็นกระแสทั่วโลก โดยเป็นแนวคิดการจัดการที่มุ่งให้ธุรกิจผสานการดำเนินธุรกิจกับความห่วงใยด้านสังคมและสิ่งแวดล้อมร่วมกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย รวมทั้งบุคคลที่อยู่โดยรอบกิจการ ภายใต้เงื่อนไขของความสำนึกรับผิดชอบต่อสังคม โดยคำนึงถึงผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทั้งในและนอกกิจการอย่างเท่าเทียมกัน ซึ่งในปัจจุบันเราจะพบว่ามีการพยายาม ผลักดันมาตรการต่าง ๆ เพื่อให้บริษัทผู้ผลิตมีการรับผิดชอบต่อสังคมมากขึ้น ถึงแม้ว่าธุรกิจ บางส่วนจะอยู่ในภาวะโดนบีบบังคับให้ทำซีเอสอาร์ แต่มีธุรกิจบางส่วนที่กลับยินดีทำเพื่อตอบสนอง ต่อการเปลี่ยนแปลงของสถานการณ์ของโลกโดยสมัครใจ เพราะในโลกปัจจุบันนั้นมีการหยิบยก เรื่องของซีเอสอาร์มาเป็นประเด็นทางการกีดกันทางการค้ากันอย่างมาก

ปัจจุบันยังไม่มีการศึกษาอย่างชัดเจนในเรื่องของการเชื่อมโยงของธุรกิจกับชุมชน ตลอดจน กระบวนการรับผิดชอบต่อสังคมของธุรกิจที่ตั้งอยู่ในแหล่งชุมชน และผลกระทบที่ชุมชนได้รับ ทั้ง ผลกระทบเชิงบวกและเชิงลบ ดังนั้นการศึกษาในครั้งนี้จึงมุ่งเน้นที่จะศึกษาถึงรูปแบบการเชื่อมโยง ของธุรกิจกับชุมชน ทั้งในระดับภายในชุมชนและระดับภายนอกชุมชน รวมทั้งศึกษาถึง กระบวนการเชื่อมโยงของธุรกิจกับชุมชน ซึ่งธุรกิจในแต่ละชุมชนมักประกอบด้วยธุรกิจ ภาคเอกชน เครือข่ายชุมชน วิสาหกิจชุมชน กลุ่มแม่บ้าน และสหกรณ์ ที่ดำเนินการผลิตสินค้าและ บริการ ซึ่งผลการศึกษานี้จะเป็นประโยชน์ต่อ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถนำไปประยุกต์เพื่อไป พัฒนาธุรกิจให้ท้องถิ่นและเป็นแนวทางนโยบายรวมถึงเป็นแนวทางในการปฏิบัติในทิศทางที่ เหมาะสมต่อไป

1.2 วัตถุประสงค์ในการศึกษา

1. เพื่อศึกษาถึงรูปแบบการเชื่อมโยงของธุรกิจกับชุมชน ทั้งในระดับภายในชุมชนและระดับภายนอกชุมชน
2. เพื่อศึกษากระบวนการเชื่อมโยงของธุรกิจกับชุมชน

1.3 ประโยชน์ที่ได้รับจากการศึกษา

ผลได้จากการศึกษาครั้งนี้จะเป็นข้อมูลที่น่าไปประยุกต์เพื่อไปพัฒนาธุรกิจในท้องถิ่นให้พัฒนาและเป็นไปในทิศทางที่เหมาะสม

1.4 ขอบเขตการศึกษา

การศึกษานี้เป็นการศึกษาเกี่ยวกับความเชื่อมโยงของธุรกิจกับชุมชน โดยเลือกพื้นที่ในการศึกษาคืออำเภอไชยปราการ จังหวัดเชียงใหม่ เนื่องจาก อำเภอไชยปราการ ได้รับเลือกจากกรมการปกครองให้เป็นอำเภอชายแดนดีเด่นประจำปี พ.ศ. 2551 อีกทั้งยังมีทรัพยากรธรรมชาติที่สมบูรณ์และมีความหลากหลายทางธุรกิจ